

Být cizincem na této zemi

PhDr. Petr Nesvadba, CSc.

Zvláštní název. Možná čtenáře zaskočí, ba zneklidní. Nemáme se spíše snažit být na této planetě (v této části světa, v této zemi, domě, bytě) doma? Cítit se někde dobře, mít tam své jistoty, být tam zakotveni?

Název tohoto fejetonu jsem si vypůjčil z krásné knihy „Spiritualita křesťanského mnišství“, v níž její autor Václav Ventura na jednom místě konstatuje, že „být cizincem“ je dominantní zkušeností řeholnictví od samotných počátků; jeho pramenem byla obava, aby člověka příliš nespoutávaly staré návyky a s nimi spjatá pohodlnost, neboť bez jisté míry uzavření se světskému nelze otevřít svoji mysl (a život) Bohu. Připomenutí této zkušenosti, jež se bezpochyby promítla i do křesťanské poutní mystiky, budiž východiskem malé úvahy.

Zdá se mi, že nás dnešní svět přespříliš „pohlcuje“. Vše je propojeno, vše souvisí se vším, informace se valí, vzdálenosti zkracují a čas nelítostně komprimuje. Vše postihnout nelze a následně stále více z nás upadá buď do hysterie, nebo rezignace. Jako nezbytná podmínka smysluplného soužití v tomto „divadle malých forem“, situovaném v kontextu globální krize „velkých příběhů“, jeví se proto mi utváření takového výchozího postoje vůči světu, který bych nazval „cizinectvím“. Co mám na mysli?

Spíše než mnišskou „xenoteiu“ navrhuji - s Bernhardem Waldenfelsem - „xenologii“, tedy otevřenost pro „jiné“ a schopnost je přijmout a porozumět mu.

„Být cizincem“ znamená pro mne učit se nahlížet svět i z jiných perspektiv, suspendovat všeobecnou platnost svého „ega“ (i své širší kulturní zakotvenosti) a hledat možnosti „prolínání horizontů“ s cílem žít plodný život ve společenství s druhými.

„Být cizincem“ znamená „nezaškatulkovat“ druhého, respektovat, že přichází odjinud, a učit se otevřenosti jeho otázkám, místo nabízení svých (již hotových) odpovědí.

„Být cizincem“ znamená nespolehat na monopol vlastní pravdy, ba co víc - neztotožňovat „pravdu“ a „názor“, neboť zatímco názor lze vyslovit během sekundy, k pravdě je nutno se dobírat kritickou pochybností a hledáním.

„Být cizincem“ znamená být zdrženlivý v soudech, opatrný v hodnocení, pokorný v nárocích; znamená působit bez zasahování a respektovat bez zevšeobecňování.

„Být cizincem“ znamená uznat, že nikde nejsem svrchovaným pánem, že vždy jsou tu též nějací „druzí“, jimž jsem povinen naslouchat.

Zdánlivě to vypadá, že „být cizincem“ znamená vzdát se domova. Myslím však, že Jan Patočka by nesouhlasil. Často totiž zdůrazňoval, že skutečný domov neznamená spokojenou (a tedy mrtvou) sebejistotu, nýbrž aktivní kritickou reflexi vlastního zakotvení ve světě včetně odvahy „vystavit domov zpochybnění“. Problematizace vlastních soudů, hodnot, norem i činů je cestou ke zdokonalování – a tedy obohacování. Poodstoupení nemusí tedy znamenat ztrátu, neboť i konflikt, deziluze, neřku-li vlastní selhání mohou sehrát v našem životě úlohu milníků na cestě vpřed, k něčemu (někomu) lepšímu.

Zatímco „mít domov“ je východisko k porozhlédnutí, „být pohlcen domovem“ je druhem slepoty.

Dokážeme se zbavit oné západní posedlosti, kterou Emmanuel Lévinas nazval „zabydlováním se v jiném“? Možná je to jediná šance, jak v tomto světě obstát důstojně a s minimem frustrací.